

Landbouwmodernisering na 1945: hoog tijd voor een nieuw gesprek?

Voorjaarssymposium van de VLG in samenwerking met *Food en Agricultural History Network* en Interfacultair Centrum Agrarische Geschiedenis (KU Leuven)

19 maart 2025, vanaf 13.00 uur. Amersfoort, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, Smallepad 5.

Het bestuur heet u van harte welkom op het jaarlijkse VLG-voorjaarssymposium. Deelname is gratis. Dit voorjaarssymposium is een samenwerking van VLG met het Food and Agricultural History Network en het Interfacultair Centrum Agrarische Geschiedenis (KU Leuven). Een overzicht van de sprekers en presentaties vindt u hieronder. Professor Yves Segers (KU Leuven) zal als dagvoorzitter optreden en de afsluitende discussie en vraaggesprek modereren.

De aanmelding voor zowel de ALV als het symposium gaat dit jaar via het digitale formulier middels deze link: <https://forms.gle/Wv9RBmq8Z3PNG9MR8>

Tijden:

13:00-13:45 Jaarvergadering | 13:45-14:00: Uitslag Pim Kooij-scriptieprijs 2025 | 14:00-16:40 Symposium | 16:40-17:40 Borrel

Thema

Bij de bespreking van de ontwikkeling van de landbouw in de naoorlogse periode komt al snel het beeld van schaalvergroting en modernisering naar voren. Hoewel de landbouwsector en het voedselsysteem in enkele decennia een ingrijpende transformatie hebben ondergaan, wordt dit vooruitgangsproces en de bijhorende geschiedschrijving door hedendaagse historici steeds meer kritisch geanalyseerd. Modernisering blijkt namelijk geen rechtlijnig of onvermijdelijk proces te zijn geweest, maar eerder een geschiedenis van complexe interacties, uiteenlopende belangen en maatschappelijke debatten.

Het voorjaarssymposium belicht deze veelzijdigheid door in te zoomen op de veelheid aan stemmen en perspectieven rondom landbouwmodernisering. De sprekers bieden elk een unieke kijk op hoe het streven naar vooruitgang binnen de landbouw vorm kreeg, en hoe dit proces niet zelden gepaard ging met maatschappelijke contestatie.

Lezingen

Vooruitgang en Angst: overheid, Wageningse instituten en de exportgerichte plantveredeling, circa 1920-1960

Harm Zwarts, Rijksuniversiteit Groningen

De ‘industrialisering’ en de modernisering die de landbouw in veel delen van de wereld heeft ondergaan in de laatste honderd jaar werd niet alleen gedreven door technologische vernieuwing, maar vaak ook door strategische beleidskeuzes. In Nederland benadrukt de landbouwhistorische literatuur vooral de rol van de overheid, met name via de Wageningse instituten, die zich sterk richtten op exportgerichte innovatie.

Maar hoe werkte dit in de praktijk? In deze presentatie wordt ingezoomd op de invloed van overheidsbeleid, en met name van een aantal specifieke Wageningen instituten, binnen een specifieke subsector van de Nederlandse landbouw: de plantveredeling, wat bij uitstek een exportgerichte bedrijfstak was. Door archiefstukken te bestuderen komt naar voren hoe onderzoek direct werd ingezet om gewassen te ontwikkelen voor buitenlandse markten maar vooral hoe de zoektocht naar verbetering en aanpassing voortkwam uit een gevoel van urgentie – of zelfs angst. Uit interne documentatie en correspondentie van betrokken Wageningse instituten in de jaren 1940 en 1950 blijkt de vrees om marktaandeel te verliezen, ingehaald te worden door internationale concurrentie of simpelweg achterop te raken en de goede naam van Nederlandse gewassen, in voorgaande decennia zorgvuldig opgebouwd door Nederlandse telers, kwijt te raken. Deze dynamiek laat zien dat de drang naar ‘industrialisering’ en modernisering een kwestie kon zijn van overleven in een steeds competitievere wereldmarkt.

De wereld achter het land: de pesticidenindustrie in Nederland en discoursen over economische noodzaak, voedselzekerheid en milieuschade (1973-2000).

Anna Teijeiro Fokkema, Vrije Universiteit Amsterdam

Pesticiden behoren sinds de tweede helft van de twintigste eeuw tot een van de belangrijkste componenten van het mondiale, industriële landbouwsysteem. Terwijl milieubewegingen wereldwijd de productie, distributie en het gebruik van pesticiden bevroegen, wezen overheden en industrie op de noodzaak ervan. Argumenten over economische groei en voedselzekerheid voerden daarbij de boventoon.

In deze presentatie richt ik me op Nederland, dat met zijn voedselproductie, chemische industrie en Rotterdamse haven een actieve rol speelt in de pesticidenindustrie. Ik wil specifiek aandacht vestigen op het Nederlands discours in de periode 1973-2000, waarin de productie,

distributie en het gebruik van pesticiden werd gedepolitiseerd, genormaliseerd én bevraagd. Ik zal daarom antwoord geven op de vraag hoe in Nederland bepaalde onderdelen van het pesticidensysteem zichtbaar of onzichtbaar werden gemaakt, en door wie en waarom. Wat werd bijvoorbeeld gezien als vanzelfsprekend, en wat juist als controversieel?

Met deze vragen werp ik nieuw licht op het moderniseringsdiscours in de landbouwhistoriografie. Ik wil laten zien dat industrieën ‘achter’ het erf actieve actoren in ons voedsel- én politieke systeem zijn. Ze beïnvloeden politieke instituties en landbouwpraktijken en dragen bij aan de vervuiling van ecosystemen. Door de pesticidenindustrie een nadrukkelijke plek te geven in de landbouwhistoriografie ontstaat ook een vollediger beeld van de complexiteit van het industrialiseringsproces.

Het grote boerenvraagstuk? Twisten over de schaal van het duurzame agrarische bedrijf in Nederland (1950-2000)

Amber Striekwold, Universiteit Utrecht

Wat is de schaal van een duurzaam agrarisch bedrijf? Deze vraag was een centraal twistpunt in de evolutie van het na-oorlogsvoedselsysteem in Nederland. Een duurzaam bedrijf is er een dat de tand des tijds kan doorstaan en waarbij sociale, economische en ecologische elementen dus in balans zijn. In deze presentatie zal ik het idee en de praktijk van boeren op een kleine(re) schaal historiseren. Ik laat onder andere zien hoe het als kritiek op schaalvergroting evolueerde van een praktijk waarvoor gangbare boeren streden om te behouden, tot een alternatief gepresenteerd door onder andere de milieubeweging. Daarmee betoogt deze presentatie dat de opkomst en geschiedenis van de industriële veehouderij in Nederland niet zo eenduidig is als het wordt gepresenteerd.

Aan de hand van onder andere tijdschriften als *De Kleine Aarde*, *De Boerderij* en *Boer en Tuinder* laat ik zien dat doorheen de tweede helft van de twintigste eeuw boeren op een kleine(re) schaal door gangbare en alternatieve boeren werd gepresenteerd als de ideale schaal voor een duurzaam agrarisch bedrijf. Ik richt mij daarin specifiek op de veehouderij en het gemengde bedrijf. Tot op de dag van vandaag is het debat over de toekomst van ons voedselsysteem in twee kampen verdeeld: gangbaar en alternatief. Dit leidt tot allerhande Babylonische spraakverwarringen. Door te focussen op kritieken en alternatieve voedselsysteem, bevraag en historiseer ik deze tegenstelling. Waar vinden we gemeenschappelijk grond? En is deze tegenstelling zo scherp als soms gepresenteerd?

Discussie: Landbouwmodernisering na 1945, hoog tijd voor een nieuw gesprek?

Na de presentaties is er gelegenheid om in dialoog te gaan met de sprekers. Tijdens deze discussie zullen zij reflecteren op de belangrijkste inzichten en bredere conclusies die uit de lezingen naar voren komen. Om deze historische inzichten in perspectief te plaatsen en te verbinden met de actuele debatten over de toekomst van de landbouwsector, sluit Roy Meijer aan bij het panelgesprek. Als voorzitter van het NAJK is hij nauw betrokken bij hedendaagse discussies over agrarisch beleid en innovatie, terwijl zijn achtergrond als agrarisch historicus (Rijksuniversiteit Groningen) hem een breed historisch referentiekader biedt.

Het gesprek wordt gemodereerd door Yves Segers (KU Leuven)

Deelnemers:

- Harm Zwarts, Rijksuniversiteit Groningen
- Anna Teijeiro Fokkema, Vrije Universiteit Amsterdam
- Amber Striekwold, Universiteit Utrecht
- Roy Meijer, voorzitter NAJK
- Yves Segers, KU Leuven

Over de sprekers en dagvoorzitter

- **Amber Striekwold (Universiteit Utrecht)**

Amber Striekwold is promovenda aan de Universiteit Utrecht en werkt aan het project "*Voedsel als middel voor sociale verandering: Hoe ideeën en praktijken over natuurlijke voeding en landbouw onderdeel werden van de mainstream in Nederland (1950-2000)*". Haar onderzoek verkent de evolutie en verspreiding van ideeën rond alternatieve voedselsystemen in Nederland, met specifieke aandacht voor vleesconsumptie en -productie.

- **Anna Teijeiro Fokkema (Universiteit Amsterdam)**

Anna Teijeiro Fokkema is promovenda aan het Athena Instituut van de Vrije Universiteit Amsterdam. Haar onderzoek richt zich op de Nederlandse landbouwgeschiedenis in relatie tot milieuvraagstukken (1970-2000). Haar proefschrift verkent specifiek thema's rondom de landbouwindustrie, zoals de productie en het gebruik van bestrijdingsmiddelen en de import en consumptie van veevoeruit Thailand en Zuid-Amerika.

- **Harm Zwarts (Rijksuniversiteit Groningen)**

Harm Zwarts is Assistent Professor sociale en economische geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen. In 2021 promoveerde hij met zijn dissertatie "*Knowledge, Networks, and Niches: Dutch agricultural innovation in an international perspective, c. 1880-1970*". Zijn onderzoek analyseert de verspreiding van agrarische kennis via overheidsinitiatieven en kennisnetwerken, en hoe deze hebben bijgedragen aan de opkomst van Nederland als wereldwijde voedselsupermacht.

- **Yves Segers (KU Leuven)**

Yves Segers is hoogleraar rurale en landbouwgeschiedenis aan de KU Leuven en coördinator van het Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG). Zijn onderzoek focust op de sociale en economische geschiedenis van de 19e en 20e eeuw, met specifieke aandacht voor thema's zoals landbouw en platteland, de ontwikkeling van voedselketens en eetcultuur. Tijdens het afsluitende vraaggesprek met de sprekers zal hij de verbanden tussen de verschillende presentaties belichten en op zoek gaan naar nieuwe inzichten die voortvloeien uit de gedeelde onderzoeken.